

Mr. drs. C. Homan

Turkije richt blik naar het oosten

Turkije, Libanon, Syrië en Jordanië zijn van plan in 2011 een vrijhandelszone in te stellen als een eerste stap op de weg naar een Midden-Oosten versie van de Europese Unie. Dat Turkije zich meer naar het oosten wendt, baart het Westen zorgen.

De versterking van de blik naar het oosten begon toen de Gerechtigheid- en Ontwikkelingspartij (AKP) in 2002 aan de macht kwam. Met een voortdurend groeiende bevolking, waarvan de meerderheid moslim is (98%) en 50-60% conservatief, is de steun voor deze brede, islamgeoriënteerde partij een politieke realiteit. Sinds Ahmet Davutoglu in mei 2009 Minister van Buitenlandse Zaken werd, versnelde de heroriëntatie in het Turkse buitenlandbeleid. In 1994 schreef Davutoglu, nog als academicus, in zijn Engelstalig boekje *Civilizational Transformation and the Muslim World* dat de wereld was verdeeld volgens religieuze waardesystemen en dat de Moslims superieur zijn aan niet-moslims.

Davutoglu publiceerde in 2001 zijn tweede boek, dit keer in het Turks, onder de titel *Stratejik Derinlik* (Strategische Diepte). Hierin constateert hij dat de moderne Turkse Republiek in zijn streven nauwere banden aan te knopen met het Westen, het Midden-Oosten grotendeels heeft veronachtzaamd. Die onevenwichtigheid moest volgens hem worden hersteld. De Turkse 'historische erfenis', vereist dat Turkije zich als een regionale mogendheid moet vestigen in het centrum van zijn eigen invloedssfeer.

Davutoglu verkondigt desondanks in Brussel nog steeds dat Turkije toetreding tot de EU als een van zijn topprioriteiten beschouwt en het heeft ook nooit zijn Europese 'roeping' ter discussie gesteld

Regionale obstakels

De belangrijkste obstakels voor deze APK-ambitie bevinden zich waarschijnlijk in de regio zelf. Zo wenst Iran niet dat Turkije zich opwerpt als het leidend moslimland in het Midden-Oosten, ook al profiteert het momenteel wel van de steun van de AKP voor zijn nucleaire programma. Teheran begeerde deze rol namelijk lang voor zichzelf en gebruikte hiervoor dezelfde instrumenten als Turkije, te weten antagonisme tegenover het Westen en Israël en steun voor de Palestijnen.

Tegelijkertijd willen weinig Arabieren getuige te zijn van een neo-Ottomaanse invloedssfeer in het Midden-Oosten. Ook al willen ze nauwere banden, vooral economische, met Turkije en delen ze een

gemeenschappelijke geschiedenis met de Turken.

Europese barrières

In 2005 besloot de Europese Raad om toetredingsonderhandelingen met Turkije te beginnen. Echter kort daarna besloten de staatshoofden en regeringsleiders van de EU-lidstaten unaniem dat alternatieve overeenkomsten daarvoor in de plaats moesten komen. De obstakels die ze toen opwierpen, hebben het onderhandelingsproces doen ontsporen.

In Turkije leidde dit tot een dramatische daling van de publieke steun voor de EU terwijl de regering nog minder moeite deed om het transformatieproces voort te zetten. Voor de sceptici in de EU landen bewees het gebrek aan hervormingen dat Turkije het lidmaatschap van de EU onwaardig was. Kortom: een vicieuze cirkel die doorbroken moet worden.

Nieuwe EU-leden moeten onder meer het *acquis communautaire* (het recht van de EU) en de Kopenhagencriteria accepteren. Een land als Turkije waar de vrijheid van meningsuiting, de mensenrechten, het respect voor minderheden (in dit geval Koerden, christenen, homoseksuelen en anderen) en de civiele controle over de krijgsmacht niet gegarandeerd zijn, voldoen hieraan niet. Bij Turkije zijn er bovendien nog twee bijzonder gevoelige onderwerpen. Het betreft de patstelling over Cyprus en de onenigheid tussen de EU en Turkije over de meer dan een miljoen Armeniërs die in 1915 zijn gedood.

Discussie in de EU

Ook al zou Turkije aan alle formele criteria voldoen, toch zijn er veel Europeanen die tegen toetreding van Turkije zijn. Een veel gehoord argument is dat de Turkse geschiedenis 'islamitisch' en 'oosters' is, in plaats van 'joods-christelijk' en 'westers'. Het economisch argument luidt dat Turkije nog steeds een opkomende markteconomie is en dat het Turkse lidmaatschap de Europeanen miljarden zou kosten. Bovendien zouden dan veel arme Turken naar de andere lidstaten trekken. De beelden en ervaringen die men heeft met de binnenlandse immigratie- en integratieproblematiek zijn dus voor veel Europeanen in het Westen

vaak belangrijker dan de vraag of Turkije aan de criteria van Kopenhagen voldoet. Voor tegenstanders is geopolitiek gezien de Turkse toetreding ook een slechte zaak omdat de EU dan grenzen zou delen met Syrië en Iran.

Voorstanders maken ook gebruik van culturele, economische en geopolitieke argumenten, maar voor hen leiden die tot een positief oordeel. Zo stellen zij dat de Europese Conventie van Mensenrechten, het Handvest van Fundamentele Rechten van de EU en de waarden die in de VN Universele Verklaring van de Rechten van de Mens zijn vastgelegd, niet Europees, westers of christelijk zijn, maar universeel. Ook maakt volgens hen, historisch gezien, Turkije sinds lange tijd deel uit van de Europese cultuur. Zo werd het Ottomaanse Rijk in 1856 lid van het 'Concert van Europa' en zocht Turkije in de jaren '20 van de vorige eeuw onder het bewind van Kemal Atatürk aansluiting bij het Westen. Bovendien werd 'verwestersing' officieel Turks beleid.

Voorstanders vinden verder dat op economisch gebied de relaties tussen Turkije en de EU zeer goed zijn, dat Turkije een indrukwekkende economische groei heeft en bovendien zeer goed is omgegaan met de mondiale crisis. Ten slotte zien zij de belangrijke rol die Turkije vervult voor de Europese energievoorziening als middelpunt voor vitale energie voorraden vanuit de aanvoer van de Kaspische Zee, Centraal Azië en het Midden-Oosten.

Nederland

De Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) heeft recent een advies uitgebracht over uitbreiding van de EU. De raad stelt daarin terecht de vraag welke situatie zou ontstaan wanneer Turkije het lidmaatschap zou worden geweigerd of wanneer Turkije zelf van het lidmaatschap zou afzien. Een streven van Turkije naar regionale suprematie dan wel aansluiting bij het Arabische Midden-Oosten acht de AIV niet in het belang van de EU. De consequenties voor de Europese veiligheid en voor de NAVO acht de raad evenmin aantrekkelijk. En dat is noch in het Europese noch in het Nederlandse belang! ❖